

СЕКЦІЯ 2. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ОСВІТІ ТА НАУЦІ

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Головань Т.Г.,

*доцент кафедри державно-правових дисциплін,
міжнародного права і права Європейського Союзу,
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,
e-mail: advokatgolovan@ukr.net*

Після проголошення незалежності України поступово визначився головний вектор її розвитку — інтеграція до європейського співтовариства. Євроінтеграційна ідея є свідомим і природним стратегічним вибором українського суспільства. На сьогоднішній день євроінтеграція є основним зовнішньополітичним пріоритетним напрямом розвитку України. Однак процес інтеграції набуває ефективності за наявності певних умов, зокрема, зміни законодавчої бази, впровадження стандартів та норм ЄС, реалізації державної політики. Україна стоїть на шляху розвитку соціальних і політичних процесів.

Євроінтеграційні процеси відбуваються й в освітянському просторі України. Ці процеси безумовно сприяють активізації інноваційних тенденцій відповідності європейським стандартам якості освіти.

Якісна зміна системи вищої освіти вимагає розроблення нових підходів до навчання та викладання, утвердження чесності та етичних цінностей в освітньому процесі і науковій діяльності, створення нових механізмів побудови комунікації в закладах вищої освіти, що сприятиме формуванню високої академічної культури, носіями якої будуть науково-педагогічні і наукові працівники та здобувачі освіти.

На сьогоднішній день державна політика у сфері освіти і науки спрямована на реалізацію важливої ролі у забезпеченні розвитку людського капіталу та отриманні економічної вигоди у вигляді сталого зростання й конкурентної економіки, а значить суспільного та індивідуального добробуту, майбутнього процвітання та якості життя. На жаль, українська освіта потребує суттєвого реформування і приведення у відповідність сучасним запитам з боку особистості та суспільства, потребам економіки, світовим тенденціям. Саме тому здійснюється **системна трансформація сфери для забезпечення нової якості освіти на всіх рівнях.**

Важливою складовою державної політики у сфері освіти є формування такої системи принципів освітньої діяльності, що наближена до європейських стандартів. Важливим кроком в цьому напрямі стало закріплення в Законі України «Про освіту» та Законі України «Про вищу освіту» стандартів та принципів академічної доброчесності.

Принципи є тими основоположними початками, на яких побудована та реалізується вся освітня сфера. Саме принципи надають змогу правильно розуміти сутність освітнього простору в Україні. Принаймні так повинно бути. Крім того, принципи зумовлюють сутність майбутніх правових приписів в сфері освіти.

Сам термін «принципи» походить від латинського «*principium*», що значить основа або початок. Даль В. І. визначав термін «принцип» як «наукове чи моральне початок, основу, правило, від якого не відступають». Згідно Великого тлумачного словника української мови «принцип» - переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь в житті або поведінці

Не можна уявити розвиток вищої освіти та науки без дотримання стандартів та принципів академічної доброчесності. Академічна доброчесність є складовою академічної культури. Академічна доброчесність є сукупністю етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової та творчої діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових досягнень.

Всестороннє дотримання принципу академічної доброчесності, плекання цінностей академічного життя, приналежності до академічної спільноти та підтримання відповідної організаційної культури в закладах вищої освіти є фундаментом для можливості впливу на ціннісно-мотиваційну структуру особистості студента. Здорова академічна культура є безцінним символічним капіталом навчального закладу, що знаходить своє вираження у писаних і неписаних нормах, які визнаються університетською спільнотою. Вони творять неповторний профіль того чи іншого університету.

На сьогоднішній день багато хто підтримує закріплення та втілення в життя даного принципу, підтверджуючи тим самим правильний напрямок реформування української освіти.

Однак необхідно звернути увагу на правову регламентацію цього питання. Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати

власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Під порушенням академічної доброчесності законодавець розуміє академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів; фабрикацію - вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях; фальсифікацію - свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень; списування - виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання; обман - надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування; хабарництво - надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі; необ'єктивне оцінювання - свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти; надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання; вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання. На перший погляд перелік порушень академічної доброчесності є вичерпним і досить широким.

Пунктами 5,6 статті 42 Закону України «Про освіту» встановлена академічна відповідальність за порушення академічної доброчесності. І саме з цього моменту починаються проблемні питання, які є невирішеними і потребують доопрацювання.

Згідно пункту 7 статті 42 Закону України «Про освіту» види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності.

Відповідно до пункту 22 статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності, діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

На звернення АТ "ВАБанку" щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, Конституційний суд України постановив рішення. Рішенням Конституційного суду України від 30.05.2001 р. у справі №7-рп/2001 встановлено, що положення пункту 22 ст. 92 Конституції України треба розуміти так, що ним безпосередньо не встановлюються види юридичної відповідальності. За цим положенням виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності, а також діяння, що є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями як підстави кримінальної, адміністративної, дисциплінарної відповідальності, та відповідальність за такі діяння. Вищезазначені питання не можуть бути предметом регулювання підзаконними нормативно-правовими актами.

При проведенні системного аналізу зазначених норм Конституції України, Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту» постає питання щодо визначення академічної відповідальності, правової природи академічної відповідальності, її змісту та правових механізмів реалізації. Ми бачимо наявні прогалини, неузгоджену роботу нормотворців, хаотичність у спробах трансформацій.

Відповіді на ці питання можна отримати лише у разі ґрунтовного дослідження цього питання з юридичної точки зору. Для ефективного врегулювання питань відповідальності учасників освітнього процесу необхідно здійснити комплексне наукове дослідження в цій сфері, провести аналіз європейської практики, сформулювати механізми імплементації європейських норм до українського законодавства. Лише за таких умов ми зможемо дієво реформувати освітній та науковий простір.

Потужну державу і конкурентну економіку може забезпечити згуртована спільнота творчих, відповідальних та активних громадян. Освітня та наукова галузі мають перетворитися на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України. З метою прискорення зазначених процесів виникає необхідність в активізації наукових досліджень в даній сфері, оскільки реалізація будь-яких інститутів, які не мають наукового підґрунтя, приречена на провал.

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд —Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики//; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова – К. ; Таксон, 2016. – 234 с.
2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. – Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. – 169 с.
3. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – К.: Таксон, 2016. – 234 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
5. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. - 2017. - № 38-39. - Стор. 5. Ст. 380.

6. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України від 29.09.2017р.— 2017 р., / 38-39 /, стор. 5, стаття 380.
7. Конституція України // Відомості Верховної Ради України від від 23.07.1996р. — 1996 р., № 30, стаття 141.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства "Всеукраїнський Акціонерний Банк" щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) від 30.05.2001 р. // Офіційний вісник України від 29.06.2001 р.
9. Толковый словарь живого великорусского языка. Т. 3. / Даль В. И. – М.: Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1955.
10. Христинченко, Н. П. Характеристика основних суб'єктів юридичної відповідальності в сфері науки / Н. П. Христинченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2017. - Вип. 29, Ч. 2, Том 1. - С. 15-17